

Kemal Gözler
GENEL HUKUK BİLGİSİ

EKİN Basım Yayım Dağıtım

Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, ISBN: 975-8768-11-5

(c) 2008. Her hakkı mahfuzdur.

Birinci Baskı: Eylül 2003; **Yedinci Baskı:** Eylül 2008

Dizgi, Kapak ve Sayfa Düzeni: Kemal Gözler

Eleştirileriniz İçin: kgozler@hotmail.com

Kitabın Tanıtımı: www.anayasa.gen.tr/ghb.htm

Baskı: Star Ajans Ltd. Şti. (0224-249 33 20)

Dağıtım: Ekin Kitabevi, Burç Pasajı no: 27; Altıparmak-BURSA

Tel: 0224-220 16 72; 223 04 37; Fax: 0224-223 41 12; E-mail: info@ekinyayinevi.com

KORSAN YAYINCILARA VE FOTOKOPİCİLERE UYARI: 5846 Sa-

yılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 3.3.2004 tarih ve 5101 sayılı Kanunla değişik 72'nci maddesi, bir kitabı herhangi bir şekilde (fotokopi dahil) çoğaltanları, dağıtanları, satanları, ticarî amaçla elinde bulunduranları, **2 (iki) yıldan 4 (dört) yıla kadar hapis cezasıyla** veya **50.000 YTL'den 150.000 YTL'ye kadar** kadar ağır para cezasıyla veya zararın ağırlığı dikkate alınarak **bunların her ikisiyle birden** cezalandırmaktadır.

İKTİBAS KONUSUNDA UYARILAR: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri

Kanununun 35'inci maddesine göre, bir kitaptan iktibas (alıntı) yapılabilmesi için şu şartlara uyulması gerekir: (1) İktibas, bir eserin "*bazı cümle ve fıkralarının*" bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır (m.35/1). (2) İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde ve münderecatını aydınlatmak amacıyla yapılmalıdır (m.35/3). (3) İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır (m.35/5) [Bilimsel yazma kurallarına göre, aynen iktibasların tırnak içinde verilmesi ve iktibasın üç satırdan uzun olması durumunda iktibas edilen satırların girintili paragraf olarak dizilmesi gerekmektedir]. (4) İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). (5) İktibas edilen kısmın alındığı yer (sayfa numarası) belirtilmelidir (m.35/5).

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 3.3.2004 tarih ve 5101 sayılı Kanunla değişik 71'inci maddesinin 4'üncü fıkrası, 35'inci maddeye aykırı olarak "kaynak göstermeyen veya yanlış yahut kifayetsiz veya aldatıcı kaynak" göstererek iktibas yapan kişileri, **2 (iki) yıldan 4 (dört) yıla kadar hapis cezasıyla** veya **50.000 YTL'den 150.000 YTL'ye kadar** kadar ağır para cezasıyla veya zararın ağırlığı dikkate alınarak bunların **her ikisiyle birden** cezalandırmaktadır.

Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 18 Şubat 1981 tarih ve E.1980/1, K.1981/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre "iktibas hususunda kullanılan eser sahibinin ve eserinin adı belirtilse bile eser sahibi, haksız rekabet hükümlerine dayanarak Borçlar Kanununun 49. maddesindeki koşulların gerçekleşmesi hâlinde maaş tazminat isteyebilir".

Bu Kitaptan Yapılacak İktibaslar Konusunda Açıklamalar: (1) Bu kitabın metninden iktibas yapılırken yukarıdaki koşullara uyulmalı ve kaynak gösterilse dahi iktibas oranı haksız rekabet teşkil edecek düzeye ulaşmamalıdır. (2) 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesi, iktibas "*bazı cümle ve fıkraların* bir başka esere alınması" ile sınırlandığına göre, bu kitaptan kullanılan kutu, şema, tablolar, yazarın yazılı izni olmaksızın, kaynak gösterilerek dahi iktibas edilemezler.

Prof. Dr. Kemal GÖZLER
Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

Meslek Yüksekokulları İçin
GENEL HUKUK
BİLGİSİ
Yedinci Baskı

“MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi”nde “Genel Hukuk Bilgisi” dersi için belirlenen konu, amaç ve davranışlarla uyumludur.

E K İ N

Basım Yayın Dağıtım

Bursa - Eylül 2008

Ö N S Ö Z

10 Temmuz 2001 tarih ve 24458 sayılı *Resmî Gazetede* yayınlanan 29 Haziran 2001 tarih ve 4702 sayılı Kanunla meslekî ve teknik orta öğretim kurumlarından meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş sağlanmıştır. Kanunun uygulanmasında meslekî ve teknik orta öğretim kurumlarından meslek yüksekokullarına geçişte programın devamlılığı esası getirilmiştir. Bu esasa bağlı olarak meslek yüksekokullarının program ve müfredatlarının yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. **MEB-YÖK** bünyesinde **Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi** adı altında, meslek yüksekokullarındaki 15 programın eğitim programlarının yeniden yazılması amacıyla, Yükseköğretim Kurulu adına YÖK Yürütme Kurulu Üyesi Sayın Em. Hv. Korg. Erdoğan Öznel'in sorumluluğunda ve Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksekokulu Müdürü Prof. Dr. Sabahattin Balcı'nın başkanlığında, 10 Aralık 2001 tarihinde bir proje başlatılmış ve bu proje 30 Mayıs 2002 tarihinde tamamlanmıştır.

Bu proje sonucunda meslek yüksekokullarındaki 15 programın eğitim (müfredat) programları yeniden yazılmıştır. Bu programlarda her derste işlenecek konular ve her konunun “amacı” ve o konudaki “davranışlar” birkaç cümleyle belirlenmiştir. Neticede proje ve proje çerçevesinde oluşturulan ders müfredat programları, www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/index.htm adresinde yayınlanmış ve keza bunlar meslek yüksek okullarına gönderilmiştir.

3 Haziran 2002 tarihinde Prof. Dr. Sabahattin Balcı (Başkan), Dr. Necmettin Yeşilmen (Başkan Vekili), Doç. Dr. S. Hüseyin Tokay (Başkan Vekili), Yard. Doç. Dr. Selçuk Mıstıkoğlu (Üye), Yard. Doç. Dr. Rıza Gürbüz (Üye) imzasıyla “*MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi Sonuç Raporu*” yayınlanmıştır. Bu raporunun “Öneriler” başlığı altında “**geliştirilen**

derslerin içeriklerine uygun kitap ve ders notu yazılmalıdır” önerisinde bulunulmuştur (<http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/d.pdf>). İşte biz bu öneriyi izleyerek “MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi” çerçevesinde hazırlanan işletme ve muhasebe programlarındaki “genel hukuk bilgisi” dersine yönelik olarak elinizde tutduğunuz “ders kitabı”nı hazırladık.

“MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi” kapsamındaki “**İşletme Programı**”, Yard. Doç.Dr. Şeref Kavak (Komisyon Başkanı), Öğr.Gör. Hasan Dağlar (Raportör), Öğr. Gör. Fatih Özdemir (Üye), Kadir Bayraktar (ASO Genel Sekreteri, Üye), Zehra Karakaya (Ticaret Meslek Lisesi Öğretmeni, Üye) ve Cemalettin Yenikeçeci (Ticaret Meslek Lisesi Öğretmeni, Üye)’den oluşan “İşletme Programı İhtisas Komisyonu” tarafından hazırlanmış ve 31.05.2002 tarihi itibarıyla Proje Başkanlığı’na teslim edilmiştir. Söz konusu program, <http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/isletmecilik/isletme4.doc> adresinde yayınlanmıştır.

Aynı proje kapsamında “**Muhasebe Programı**”, Doç.Dr. S. Hüseyin Tokay (Komisyon Başkanı), Yard. Doç. Dr. Şeref Kavak (Raportör), Öğr. Gör. Dr. N. Vasfiye Tezsezener (Üye), Kadir Bayraktar (ASO Genel Ssekreteri, Üye), Hazım Memiş (Ticaret Meslek Lisesi Öğretmeni, Üye) ve Davud Hayırlıoğlu (Ticaret Meslek Lisesi Öğretmeni, Üye)’dan oluşan “Muhasebe Programı İhtisas Komisyonu” tarafından hazırlanmış ve 31.05.2002 tarihi itibarıyla Proje Başkanlığı’na teslim edilmiştir. Söz konusu program, <http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/muhasebe/MUHASEBE4.DOC> adresinde yayınlanmıştır.

Hazırladığımız bu ders kitabının, meslek yüksek okullarında “genel hukuk bilgisi” dersini veren öğretim üyesi veya görevlisi arkadaşlarımızın “MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi”ne uygun kaynak kitap ihtiyacını gidereceğini umuyor; meslek yüksek okulu öğrencilerine yararlı olmasını diliyoruz.

Doç. Dr. Kemal GÖZLER

İÇİNDEKİLER

Ünite 1

HUKUK, HUKUK SİSTEMLERİ, TÜRK HUKUK SİSTEMİ, HUKUKUN DALLARI VE KAYNAKLARI

I. Hukuk Kavramı	2
II. Hukuk Sistemleri.....	3
A. Kara Avrupası Hukuk Sistemi	3
B. Anglo-Sakson Sistemi (<i>Common Law</i> Sistemi).....	4
C. Türk Hukuk Sistemi	6
III. Hukukun Dalları	8
A. Kamu Hukukunun Dalları	11
1. Uluslararası Hukuk (Devletler Hukuku).....	11
2. Anayasa Hukuku.....	11
3. İdare Hukuku	12
4. Vergi Hukuku	13
5. Ceza Hukuku	13
B. Özel Hukukun Dalları.....	15
1. Medenî Hukuk	15
a) Kişiler Hukuku	16
b) Aile Hukuku	17
c) Miras Hukuku.....	17
d) Eşya Hukuku	18
2. Borçlar Hukuku	18
3. Ticaret Hukuku	20
4. Devletler Özel Hukuku	20
4. Medenî Usul Hukuku	22
5. İcra ve İflas Hukuku	22
V. Hukukun Kaynakları	23
A. Hukukun Esas Kaynakları	24
1. Yazılı Kaynaklar	24
a) Anayasa	25
b) Kanun.....	25
c) Kanun Hükmünde Kararname	27
d) Uluslararası Andlaşma.....	29
e) Tüzük	30

f) Yönetmelik	30
2. Yazısız Kaynak: Örf ve Adet Hukuku	31
B. Yardımcı Kaynaklar	32
1. Doktrin (Bilimsel Görüşler)	32
2. İçtihatlar (Yargı Kararları)	31

Ünite 2

TÜRK YARGI SİSTEMİ, YARGI KURULUŞLARI VE DAVA TÜRLERİ

I. Yargı Sistemi	35
Yargı ve Yargı Kuruluşu Kavramı	35
Yargı Sistemi Kavramı ve Çeşitleri	35
a) Yargı Birliği Sistemi	35
b) Yargı Ayrılığı Sistemi	35
II. Türkiye’de Yargı Kolları (Kuruluşları)	46
A. Anayasa Yargısı	36
Kuruluşu	37
Görev ve Yetkileri	38
Anayasaya Uygunluk Denetimi Şekilleri	39
a) Somut Norm Denetimi	39
b) Soyut Norm Denetimi	39
Anayasa Mahkemesi Kararları	40
B. Adli Yargı	40
Mevcut Sistem	41
1. İlk Derece Mahkemeleri	42
a) Hukuk Mahkemeleri	42
aa) Sulh Hukuk Mahkemesi	42
bb) Asliye Hukuk Mahkemesi	43
b) Ceza Mahkemeleri	44
aa) Sulh Ceza Mahkemesi	45
bb) Asliye Ceza Mahkemesi	45
cc) Ağır Ceza Mahkemesi	45
2. Üst Derece Mahkemesi: Yargıtay	46
a) Daireler	47
b) Hukuk ve Ceza Genel Kurulları	47
c) Büyük Genel Kurul	47
Adli Yargının İşleyişi	48
Gelecekteki Sistem	51
1. İlk Derece Mahkemeleri	52
2. İstinaf Derecesi: Bölge Adliye Mahkemeleri	53
3. Temyiz derecesi: Yargıtay	56

C. İdarî Yargı	58
1. İlk Derece Mahkemeleri.....	59
a) İdare Mahkemesi	59
b) Vergi Mahkemeleri.....	59
2. Üst Derece Mahkemeleri	60
a) Bölge İdare Mahkemeleri	60
b) Danıştay.....	60
D. Askerî Ceza Yargısı.....	61
1. İlk Derece Mahkemeleri.....	61
a) Disiplin Mahkemeleri	61
b) Askerî Mahkemeler	62
2. Üst Derece Mahkemesi: Askerî Yargıtay.....	62
E. Askerî İdarî Yargı: Askerî Yüksek İdare Mahkemesi	62
F. Uyuşmazlık Yargısı: Uyuşmazlık mahkemesi	63
- Hakimlerin Bağımsızlığı ve Hakimlik Teminatı	64
- Hakimlerin Özlük İşleri: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu	65
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.....	65
III. Dava Türleri	67
A. Hukuk Davaları	68
1. Eda Davaları	69
2. Tespit Davaları.....	69
3. İnşaf Davaları	70
B. Ceza Davası: Kamu Davası	72
C. İdarî Davalar	75
1. İptal Davası	75
2. Tam Yargı Davaları	76
a) Tazminat Davaları	76
b) Vergi Davaları	76

Ünite 3

HUKUKÎ OLAYLAR, İLİŞKİLER, İŞLEMLER VE HAKLAR

I. Hukukî Olaylar	80
II. Hukukî Fiiller.....	81
A. Hukuka Aykırı Fiiller.....	81
B. Hukuka Uygun Fiiller.....	81
III. Özel Hukukta Hukukî İşlemler.....	83
A. Hukukî İşlemin Unsurları	83
1. İrade Açıklaması.....	83
2. Hukukî Sonuç	84
B. Hukukî İşlemlerin Çeşitleri.....	84
1. Tek Taraflı Hukukî İşlemler - Çok Taraflı Hukukî İşlemler.....	85
2. Sağlararası Hukukî İşlemler - Ölüme Bağlı Hukukî İşlemler	85

3. İvazlı Hukukî İşlemler -İvazsız Hukukî İşlemler	86
4. Taahhüt İşlemleri - Tasarruf İşlemleri	86
5. Sebebe Bağlı Olan İşlemler - Sebebe Bağlı Olmayan İşlemler.....	87
C. Hukukî İşlemlerde Sakatlıklar ve Bunların Müeyyideleri.....	88
1. İrade Bozuklukları	88
a) Hata	89
b) Hile	89
c) İkraha	89
2. Hukuka Aykırılık	90
Hukuka Aykırılığın Müeyyidesi.....	90
a) Yokluk.....	90
b) Butlan.....	91
aa) Mutlak Butlan	91
bb) Nispi Butlan.....	91
IV. Kamu Hukuku İşlemleri.....	92
A. Yasama İşlemleri.....	92
B. Yargı İşlemi	93
C. Yürütme İşlemleri veya İdarî İşlemler.....	93
1. Tek-Yanlı İdarî İşlemler	94
a) Bireysel İdarî İşlemler	94
b) Düzenleyici İdarî İşlemler.....	94
2. İki Yanlı İdarî İşlemler (İdarî Sözleşmeler).....	95
İdarî İşlemlerin Hukuka Aykırılığı (Sakatlıkları).....	95
İdarî İşlemlerin Hukuka Aykırılıklarının Müeyyideleri	98
1. İptal	98
2. Yokluk.....	99
a) Maddî Yokluk.....	99
b) Yok Hükmünde Sayma	99
V. Hukukî İlişki Kavramı.....	100
VI. Hak Kavramı	102
A. Kamu Hakları.....	102
1. Negatif Statü Hakları	103
2. Pozitif Statü Hakları.....	103
3. Aktif Statü Hakları.....	103
B. Özel Haklar	104
1. Mutlak Haklar.....	104
a) Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar	104
aa) Maddî Mallar Üzerindeki Haklar.....	104
bb) Gayri Maddî Mallar Üzerindeki Haklar.....	106
b) Kişiler Üzerindeki Mutlak Haklar	107
2. Nispi Haklar	108

Ünite 4
KİŞİLİK KAVRAMI, KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI
VE EHLİYETLERİ

I. Gerçek Kişiler	110
A. Kişiliğin Başlangıcı ve Sora Ermesi	111
1. Gerçek Kişiliğin Başlangıcı: Tam ve Sağ Doğum.....	111
2. Gerçek Kişiliğin Sona Ermesi	111
a) Ölüm	111
b) Gaiplik	111
B. Kişinin Ehliyetleri	112
1. Hak Ehliyeti.....	112
2. Fiil Ehliyeti.....	113
Şartları	113
a) Ergin (Reşit) Olmak.....	114
b) Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmak.....	114
c) Kısıtlı Olmamak	114
Fiil Ehliyeti Bakımından Kişilerin Sınıflandırılması.....	115
a) Tam Ehliyetliler.....	115
b) Sınırlı Ehliyetliler.....	115
c) Sınırlı Ehliyetsizler.....	116
d) Tam Ehliyetsizler	117
II. Tüzel Kişiler	118
A. Özel Hukuk Tüzel Kişileri.....	119
1. Kişi Toplulukları.....	119
a) Dernekler.....	120
b) Şirketler.....	121
2. Mal Toplulukları: Vakıflar.....	123
B. Kamu Hukuku Tüzel Kişileri.....	124
1. Kişi Topluluğu Şeklindeki Kamu Tüzel Kişileri: Kamu İdareleri..	126
a) Devlet (Merkezî İdare).....	126
b) Mahallî İdareler	127
aa) İl Özel İdaresi	127
bb) Belediye	127
cc) Köy	128
2. Mal Topluluğu Şeklindeki Kamu Hukuku Tüzel Kişileri: Kamu Kurumları	128
a) İdarî Kamu Kurumları	129
b) İktisadî Kamu Kurumları	129
c) Sosyal Kamu Kurumları	129
d) Bilimsel, Teknik, Kültürel Kamu Kurumları	130
e) Düzenleyici Kamu Kurumları: Bağımsız İdarî Otoriteler	130
f) Meslek Kuruluşları.....	130

Ünite 5**MİRAS KAVRAMI VE KANUNİ MİRASÇILAR**

I. Mirasçılar	134
A. Yasal Mirasçılar	134
Hısımlık Kavramı ve Hısımlığın Türleri	135
1. Kan Hısımlarının Mirasçılığı	136
2. Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı	137
3. Evlatlığın Mirasçılığı	139
4. Devletin Mirasçılığı	139
B. Atanmış Mirasçılar	139
II. Ölüme Bağlı Tasarruflar	140
A. Ölüme Bağlı Tasarruf Şekilleri	140
1. Vasiyet	140
2. Miras Sözleşmesi	140
B. Miras Bırakanın Tasarruf Özgürlüğü ve Yasal Mirasçılarının Saklı Payları	141
III. Mirasın Geçişi	144
A. Mirasın Açılması (m.575-576)	144
B. Mirasa Ehliyet (m.577-583)	144
1. Miras Bırakanın Ölümü Anında Sağ Olmak	144
2. Mirastan Yoksun Olmamak	145
IV. Mirasçılıktan Çıkarma	146
V. Mirasın Kazanılması	148
VI. Mirasçılık Sıfatının İspatı	150
VII. Mirasın Paylaştırılması	152

Ünite 6**MÜLKİYET HAKKI, KONUSU, KAPSAMI VE TÜRLERİ**

I. Mülkiyet Kavramı	155
A. Mülkiyet Hakkının Tanımı Ve Komşu Kavramlar	155
1. Mülkiyet Hakkı	155
2. Sınırlı Ayni Haklar	156
B. Mülkiyetle İlgili Görüşler	157
1. Klasik (Liberal-Bireyci) Görüş	157
2. Marksist (Kollektivist) Görüş	158
3. Modern (Karma) Görüş	159
4. Türk Hukukundaki Mülkiyet Anlayışı	159
II. Mülkiyet Hakkının Konusu: "Eşya"dır	160
A. Eşya Kavramı	160
B. Eşya Türleri	162
1. Taşınır Eşya	162
2. Taşınmaz Eşya	163

III. Mülkiyet Hakkının Kapsamı	163
A. Asıl Eşya.....	163
B. Bütünleyici Parça	163
C. Eklenti.....	164
IV. Mülkiyet Hakkının İçeriği: Mülkiyet Hakkından Doğan Yetki Ve Ödevler	165
A. Mülkiyet Hakkından Doğan Yetkiler.....	165
1. Aktif (Müspet, Olumlu) Yetkiler.....	166
a) Kullanma Yetkisi	166
b) Yararlanma Yetkisi.....	166
c) Tasarruf Yetkisi	167
2. Koruyucu Yetkiler (Menfi Yetkiler).....	167
a) İstihkak Davası	167
b) Haksız Elatmanın Önlenmesi Davası	168
B. Mülkiyet Hakkına Getirilen Sınırlamalar Ve Mülkiyet Hakkından Doğan Ödevler.....	168
VI. Mülkiyet Hakkının Türleri	169
A. Tek Mülkiyet	169
B. Birlikte Mülkiyet.....	171
1. Paylı Mülkiyet	171
2. Elbirliği Mülkiyeti	172
VIII. Mülkiyet Hakkının Kazanılması	174
A. Taşınmaz Mülkiyetinin Kazanılması	174
1. Aslen Kazanma.....	174
2. Devren Kazanma: Resmî Şekil+Tapu Siciline Tescil.....	175
B. Taşınır Mülkiyetinin Kazanılması.....	176
1. Aslen Kazanma.....	176
2. Devren Kazanma.....	178

Ünite 7

BORÇ KAVRAMI VE SÖZLEŞME TÜRLERİ

I. Borç ve Borç İlişkisi Kavramı.....	181
A. Borç Kavramı.....	181
B. Borç İlişkisi kavramı	182
II. Borcun Kaynakları	183
A. Hukukî İşlemlerden (Sözleşmelerden) Doğan Borçlar	183
1. Sözleşme Kavramı	184
2. Sözleşmenin Kurulması (Sözleşmelerin Unsurları).....	184
a) İcap.....	185
b) Kabul.....	186
3. Sözleşmelerin Şekli.....	186

B. Haksız Fiillerden Doğan Borçlar	188
2. Haksız Fiil Sorumluluğunun Şartları	188
a) Fiil	188
b) Zarar	188
c) Nedensellik Bağı	189
d) Kusur	190
e) Hukuka Aykırılık	191
2. Haksız Fiil Sorumluluğunun Sonucu: Zararın Tazmini	191
C. Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borçlar	192
III. Borçların Hükümleri	193
A. Borcun İfası	194
B. Borcun İfa Edilmemesi	195
C. Borçlunun Temerrüdü	197
1. Tanımı	197
2. Şartları	197
a) Borç Muaccel Olmalı	197
b) İhtar	197
3. Borçlunun Temerrüdünün Hüküm ve Sonuçları	198
a) Genel Sonuçlar	198
b) Özel Sonuçlar	199
IV. Borçların Sona Ermesi	201
A. İfa	201
B. İbra	201
C. Yenileme (Tecdit)	201
D. Alacaklı ve Borçlu Sifatının Birleşmesi	202
E. Kusursuz İmkânsızlık	202
F. Takas	103
G. Zamaşımı	204
V. Sözleşme Türleri	206
A. Mülkiyetin Devri Amacı Güden Sözleşmeler	207
1. Satım	207
2. Trampa	207
3. Bağışlama	208
B. Kullandırma Amacı Güden Sözleşmeler	208
1. Kira Sözleşmesi	208
2. Ariyet Sözleşmesi	210
3. Karz Sözleşmesi	210
C. İş Görme Amacı Güden Sözleşmeler	211
1. Hizmet Sözleşmesi	211
2. İstisna Sözleşmesi	211
3. Vekâlet Sözleşmesi	212
D. Muhafaza (Saklama) Amacı Güden Sözleşmeler	213
Vedia Sözleşmesi	213

E. Teminat Amacı Güden Sözleşmeler	213
Kefalet Sözleşmesi.....	213
F. Talih ve Tesadüf Sözleşmeleri	214
G. Şirket Sözleşmeleri: Adî Şirket	215

Ünite 8

SERBEST MUHASEBECİLİK VE MALÎ MÜŞAVİRLİK MEVZUATI

I. Mesleği Düzenleyen Mevzuat	218
A. Kanun: 3568 sayılı Kanun	218
B. Yönetmelikler.....	219
II. “Meslek Mensubu” Kavramı	220
1. Serbest Muhasebeci (SM)	220
2. Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM).....	222
3. Yeminli Mali Müşavir (YMM).....	223
4. “Aday Meslek Mensubu” Kavramı.....	223
Meslek Unvanlarının Haksız Kullanmaya Karşı Korunması.....	224
III. Meslek Mensubu Olabilmenin Şartları	225
A. Meslek Mensubu Olabilmenin Genel Şartları	225
B. Özel Şartlar	225
(Tarihsel Bilgi)Serbest Muhasebeci Olabilmenin Özel Şartları.....	225
1. Serbest Muhasebeci Malî Müşavir Olabilmenin Özel Şartları....	227
2. Yeminli Malî Müşavir Olabilmenin Özel Şartları (m.9).....	228
IV. Staj	229
A. Stajın İlkeleri	229
B. Stajın Hedefleri	230
C. Staja Başlama Şartları (Aday Meslek Mensubu Olma Şartları)	230
D. Staj Süresi	232
E. Stajın Yapılması	233
Tarihsel Bilgi: Serbest Muhasebecilik Staj Ara Ve Bitirme	
Değerlendirmeleri	134
V. Sınavlar.....	235
A. Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik Sınavı.....	235
B. Yeminli Malî Müşavirlik Sınavı	237
VI. Mesleğe Başvurma (İşe Başlama) Usûl ve Esasları	239
VII. Çalışma Konuları.....	240
1. Serbest Muhasebecilerin Çalışma Konuları	240
2. Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlerin Çalışma Konuları	240
3. Yeminli Malî Müşavirlerin Çalışma Konuları	241
VIII. Mesleğin Örgütlenmesi	242
A. Odalar	242

B. Birlik (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği).....	244
X. Meslek Mensuplarının Tâbi Oldukları Yasaklar	246
1. Sır İfşa Etme Yasağı	247
2. Reklam Yasağı.....	247
3. Hizmet Akdiyle Çalışma Yasağı.....	247
4. Ticarî Faaliyet Yasağı	247
5. Meslekle Bağdaşmayan İşler Yapma Yasağı	247
6. Meslek Onuruyla Bağdaşmayan İşler Yapma Yasağı	248
7. Yakınlarının İşini Yapma Yasağı (Yeminli Malî Müşavirler İçin) .	248
8. Düşük Ücretle İş Alma Yasağı	249
XI. Genel Mesleki Standartlar.....	249
XII. Disiplin Rejimi	251
A. Disiplin Cezaları ve Suçları.....	251
1. Uyarma	251
2. Kınama	251
3. Geçici Olarak Meslekî Faaliyetten Alıkoyma	252
4. Yeminli Sıfatını Kaldırma.....	252
5. Meslekten Çıkarma	252
B. Disiplin Kovuşturması.....	252
XIII. Meslek Mensuplarının Cezaî Sorumlulukları	253
Bibliyografya	254

KISALTMALAR

AY: Anayasa

BK: Borçlar Kanunu

CK: Ceza Kanunu

CMUK: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu

HUMK: Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu

İİK: İcra ve İflas Kanunu

İYUK: İdarî Yargılama Usûlü Kanunu

KHK: Kanun hükmünde kararname

m.: Madde

MK: Medeni Kanun

RG: Resmî Gazete

TK: Ticaret Kanunu

4. Medenî Usul Hukuku³²

Medenî usul hukuku, adliye mahkemelerinin özel hukuk alanındaki bütün yargısal faaliyetlerini inceler. Diğer bir tanımla, medenî usul hukuku, özel hukuk alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümlenmesinde mahkemelerin izleyecekleri usulleri belirleyen hukuk kurallarından meydana gelir. Türkiye’de medenî usûl hukuk kuralları 1927 tarihli Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) ile düzenlenmiştir. Yeni bir Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanun tasarısı hazırlık aşamasındadır (Eylül 2005).

5. İcra ve İflas Hukuku³³

İcra ve iflas hukuku medenî usul hukukunu tamamlayan bir hukuk dalıdır. Hukuk mahkemelerinin verdiği hükümler, lehine karar verilen kişi tarafından doğrudan doğruya icra edilemez. Yargılama sonucunda haklı çıkan taraf aldığı mahkeme kararını (ilamı) icra dairesine götürerek icra ettirir. İşte böyle bir kararın nasıl yerine getirileceğini icra hukuku düzenler. O halde *icra hukuku*, özel hukuk alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmekle görevli hukuk mahkemelerinin vermiş oldukları hükümlerin (ilamların) gerektiğinde devlet organları eliyle zorla yerine getirilmesi yöntemlerini ve bu konuda hangi organların yetkili olduğunu gösteren hukuk kurallarından oluşur³⁴. İcra işleri Türk hukuk düzeninde *icra dairelerine* bırakılmıştır. İflasta, borçlunun haczi caiz *bütün* malları satılır ve satış bedelinden borçlunun *bütün* borçları, alacaklılara ödenir. İşte, *iflas hukuku*, iflas usulünü düzenleyen hukuk dalıdır. Hukuk sitemimizde, kural olarak sadece tacirler iflasa tabidir. İflasa, alacaklıların talebi

32. Baki Kuru, Ramazan Aslan ve Ejder Yılmaz, *Medenî Usul Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 18. Baskı, 2007; Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes ve Oğuz Atalay, *Medenî Usul Hukuku*, Ankara, Yetkin, 2. B. 2008.

33. Baki Kuru, Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, *İcra ve İflas Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2007; Baki Kuru ve Haluk Konuralp, *Bankacılar İçin İcra ve İflas Hukuku Bilgisi*, Ankara, BTHAE Yayınları, 2002.

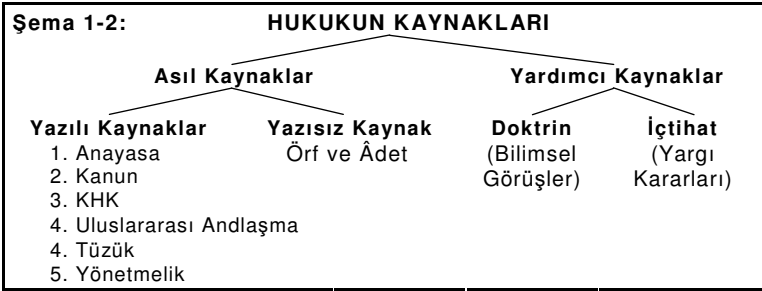
34. Akıntürk, *Temel Hukuk*, *op. cit.*, s.35.

üzerine ticaret mahkemesi karar verir. İflasa karar verilince borçlu “müflis” adını alır. Müflisin haczedilmesi caiz bütün malları “iflas masası” ismi verilen bir bütün meydana getirir. İflas hukukunun konularından bazıları şunlardır. Türkiye’de icra ve iflas hukuku kuralları 1932 tarihli İcra ve İflas Kanunu ile belirlenmiştir.

Uyarı: Yukarıdaki açıklamalar ana hatlarıyla yapılmıştır. Gerek kamu hukukunun, gerekse özel hukukun daha pek çok alt dalı vardır. Keza özel hukuka mı, yoksa kamu hukukuna mı girdiği tartışmalı olan hukuk dalları da vardır.

V. HUKUKUN KAYNAKLARI³⁵

Hukuk, hukuk kurallarının bir araya gelmesinden oluşmuş bir düzendir. Peki ama bu “hukuk kuralları” nelerdir? Bunlar hangi biçimlerde bulunmaktadır? Hangi şekillerde ortaya çıkmaktadır? İşte bu sorulara cevap veren konuya “hukukun kaynakları” denmektedir. Hukukun kaynakları kendi içinde esas ve yardımcı olmak üzere ikiye ayrılır. Önce bunları bir şema hâlinde gösterelim:

Önce asıl kaynakları görelim:

35. Bu başlık Gözler, *Hukuka Giriş, op. cit.*, s.155-1183’ten özetlenmiştir.

Ünite 1

HUKUK, HUKUK SİSTEMLERİ, TÜRK HUKUK SİSTEMİ, HUKUKUN DALLARI VE KAYNAKLARI

“MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi”ne Göre Bu Ünite:

Amaç: Türk hukuk sistemini diğer hukuk sistemleriyle mukayese ederek kavrayabilme ve başlıca hukuk kaynaklarını ve hukukun sınıflandırılmasını kavrayabilme.

Davranışlar:

1. Hukuk sistemlerini tanıyarak, hukukun dallarını ve kaynaklarını açıklar.
2. Türk hukuk sisteminin temel yapısını ve özelliklerini kavrar.
3. Başlıca hukuk kaynaklarını açıklayarak sınıflandırmasını yapar.

(<http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/muhasebe/index.htm>;
<http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/isletmecilik/index.htm>)

BU ÜNİTE İÇİN KISA HUKUK SÖZLÜĞÜ

Anglo-Sakson ülkeleri: İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkeler.

Common law (“komin lo” okunur): “Ortak hukuk” demektir. Bununla genel olarak İngiliz hukuku kastedilir.

Doktrin: Öğreti. Hukuk bilim adamlarının görüş ve yazıları.

İçtihat: Diğer mahkemeler tarafından örnek alınan mahkeme kararı.

İktibas: Yabancı hukukun alınması.

İlâm: Mahkeme kararı.

Mevzuat: Kanun, tüzük, yönetmelik, gibi hukuk kurallarının bütün.

Müeyyide: Yaptırım. Hukuk kuralını ihlâl eden kişiye uygulanan ceza, tazminat gibi şeyler.

Pozitif hukuk. Devlet tarafından konulmuş olan yürürlükteki hukuk kurallarının toplamı.

Resepsiyon: İktibas. Yabancı hukukun alınması.

Tedvin: Derleme. Kodifikasyon. Hukuk kurallarının belirli bir sistem dahilinde toplanıp büyük kanunlar yapılması.

PLÂN:

- I. Hukuk Kavramı
- II. Hukuk Sistemleri
 - A. Kara Avrupası Hukuk Sistemi
 - B. Anglo-Sakson Sistemi (*Common Law* Sistemi)
 - C. Türk Hukuk Sistemi
- III. Hukukun Dalları
 - A. Kamu Hukukunun Dalları
 - B. Özel Hukukun Dalları
- V. Hukukun Kaynakları
 - A. Hukukun Esas Kaynakları
 1. Yazılı Kaynaklar: Anayasa, Kanun, KHK, Tüzük, Yönetmelik
 2. Yazısız Kaynak: Örf ve Adet Hukuku
 - B. Yardımcı Kaynaklar
 1. Doktrin (Bilimsel Görüşler)
 2. İçtihatlar (Yargı Kararları)

I. HUKUK KAVRAMI

Toplum hayatının sürebilmesi için düzen gerekir. Bu düzen, insanların birtakım kurallara uymalarıyla sağlanır. Bu kurallar, hukuk, din, ahlâk ve örf ve adet kuralları gibi çok çeşitlidir.

Hukuk, hukuk kurallarından oluşmuş bir düzendir. *Hukuk kuralları* ise, devletin yetkili organları tarafından konulan ve insan davranışlarını düzenleyen ve cebir ile müeyyidelenilmiş davranış kurallarıdır. Burada “müeyyide (yaptırım)” kavramı üzerinde durmakta yarar vardır: *Müeyyide*, hukuk kuralının ihlaline tepki olarak gösterilen ve devlet tarafından uygulanan cebirdir. Bu *cebir*, kişinin hayatına (örneğin ölüm cezası), hürriyetine (örneğin hapis cezası), mal varlığına (örneğin para cezası, tazminata mahkûmiyet, vs.) verilen bir zarar şeklinde ortaya çıkar. Hukuk kuralına uymayan kişi, hapse atılır, para cezasına mahkûm edilir; tazminat zorunda kalır. Bu gibi müeyyidelerle karşılaşmak istemeyen kişiler de hukuk kurallarına uyarlar. Böylece toplumsal düzen sağlanmış olur.

Din, ahlâk, örf ve âdet gibi kuralların da toplumsal düzeni sağlamakta önemli katkıları vardır. Ancak bunlar tek başlarına toplumsal düzeni sağlamakta yetersiz kalırlar. Zira din kuralla-

rının bu dünyada gerçekleşen bir müeyyidesi (yaptırımı) yoktur. Ahlâk kurallarının yaptırımı ise vicdan azabı gibi kişinin kendi içinde kalır. Ayıplama, kınama gibi yaptırımları olan örf ve âdet kuralları da toplumsal düzeni sağlamakta yetersiz kalırlar. Bazı kişiler din, ahlâk ve örf ve âdet kurallarına uymamayı göze alabilirler. O nedenle hukuk kurallarına ihtiyaç vardır. Hukuk kuralları, yukarıda açıklandığı gibi, diğer kurallardan farklı olarak cebri müeyyidedir. Yani devlet cebir kullanarak hukuk kurallarına uymayan kişileri bu kurallara zorla uydurur.

II. HUKUK SİSTEMLERİ¹

Günümüzde çeşitli ülkelerde değişik hukuk sistemleri uygulanmaktaysa da bu sistemler, genel olarak, “kara Avrupası hukuk sistemi” ve “Anglo-Sakson hukuk sistemi” olarak ikiye ayrılır.

A. KARA AVRUPASI HUKUK SİSTEMİ

“Kara Avrupası” veya “Kıta Avrupası” deyiminden İngiltere hariç Avrupa anlaşılır. “Kara Avrupası hukuku” terimiyle de kastedilen, büyük ölçüde Roma hukuku kaynaklı olan, Fransız, Alman, İtalyan, İsviçre, İspanyol vs. hukuk sistemleridir. Hukuk devriminden sonra Türk hukuk sistemi de bu sisteme dahil olmuştur. Kara Avrupası hukuk sisteminin başlıca özellikleri şunlardır:

1. Tedvin Edilmiştir.- Kara Avrupası hukuk sisteminde hukuk tedvin edilmiştir. Tedvin, yazısız halde bulunan kuralların, yazılı hâle getirilip derlenip kanunlarda toplanması demektir. Kara Avrupası ülkelerinde medenî hukuk alanındaki kuralların derlendiği medenî kanunlar, borçlar hukuk kurallarının derlendiği borçlar kanunları, ticaret hukuku kurallarının derlendiği ticaret kanunları vardır.

1. Bu başlık Kemal Gözler, *Hukuka Giriş*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 1998, s.137-149’dan özetlenmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi ve kaynaklar için oraya bakılabilir.

2. Yazılıdır.- Kara Avrupası hukuk sisteminin başlıca özelliği kurallarının büyük ölçüde yazılı olmasıdır. Bu sistemde hukukun biçimsel kaynakları esas itibarıyla anayasa, kanun, tüzük ve yönetmelik gibi yazılı kurallardan oluşur. Örf ve adet bu hukuk sisteminde hukukun tamamlayıcı kaynağı durumundadır. Kara Avrupası hukuk sisteminde, hukukun yaratıcısı, içtihat yoluyla mahkemeler veya örf ve âdet yoluyla toplum değil; yasa ma organları (meclisler)dir.

3. İctihadî Nitelikte Değildir.- Kara Avrupası hukuk sisteminde içtihat hukukun ancak yardımcı kaynağıdır. İctihat örnek alınan mahkeme kararı demektir. Kural olarak bir mahkemenin kararı kendisini ve bir üst mahkemenin kararı alt mahkemeyi bağlamaz. Yani belli bir olayda belli bir karar veren mahkeme, benzer bir olayda tamamen başka bir karar verebilir. Keza bir alt mahkeme belli bir olayda üst mahkemenin aynı olayda belli bir şekilde verdiği kararı izlemeyebilir.

4. Özel Hukuk-Kamu Hukuku Ayrımı Vardır.- Kara Avrupası hukuk sisteminde, hukuk, kamu hukuku ve özel hukuk olarak ikiye ayrılır. Bu ayrımın ne olduğunu biraz sonra göreceğiz.

5. Yargı Ayrılığı Vardır.- Kara Avrupası hukuk sisteminin en önemli ayırıcı özelliklerinden birisi de yargı ayrılığının olmasıdır. Kara Avrupası hukuk sistemine mensup ülkelerde mahkemeler, adli yargı ve idarî yargı olmak üzere en az iki ayrı düzen oluşturur. Yargı ayrılığı ve birliği sistemini aşağıda ikinci ünite de ayrıca göreceğiz.

B. ANGLO-SAKSON SİSTEMİ (COMMON LAW SİSTEMİ)

İngiltere’de doğmuş olan bu sistem, başta İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, Güney Afrika, Hindistan ve eski İngiliz sömürgesi olan bir çok ülkede uygulanmaktadır. Bu sisteme “*common law* sistemi” (“komin loo” oku-

nur) de denir. Anglo-Sakson sisteminin, diğerk bir ifadeyle *common law* sisteminin, başlıca özellikleri şunlardır:

1. Tedvin Edilmemiştir.- Bu sistemde hukuk tedvin edilmemiştir. Hukuk, örf ve adet kuralları ve çok sayıda mahkeme kararı ve dağınık hâlde bulunan çeşitli kanunlardan oluşur. Anglo-Sakson ülkelerinde kara Avrupası ülkelerinde olduğu gibi büyük medenî kanunlar, borçlar kanunları, ticaret kanunları yoktur.

2. Örf ve Adet, Hukukun Asli Kaynakları Arasında Yer Alır.- Anglo-Sakson sisteminde örf ve adet kuralları hukukun asıl kaynakları arasındadır. Bu sistemde hakimler bir örf ve âdet kuralı varsa bunu uygulamak zorundadırlar.

3. İctihadî Niteliktedir.- Anglo-Sakson hukuk sistemi esas itibarıyla içtihadî niteliktedir. Yani bu sistemde içtihad hukukun bir kaynağıdır. İctihat örnek alınan mahkeme kararı demektir. Anglo-Sakson sisteminde bir mahkemenin vermiş olduğu bir kararda ifade ettiği ilke veya kural, hukuk kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bu mahkeme önüne gelen benzer olaylarda bu ilke veya kurala göre karar verir. Keza üst mahkemelerin kararları da bütün alt mahkemeler tarafından izlenir. Kıta Avrupası ülkelerinde hakimler, genel soyut kanun kurallarını somut olaylara uygularlar. Oysa Anglo-Sakson hukukunda hakimler, ilk önce, önündeki olaya benzer olayda daha önce kendisinin veya üst mahkemelerin verdiği karar olup olmadığını araştırır. Böyle bir karar bulursa bunu örnek alır. Ona göre yeni olay hakkında karar verir. İşte bu nedenden dolayı, Anglo-Sakson hukukuna *case law* (vak'a hukuku; örnek olay hukuku) denir. *Case law* zor bir hukuk sistemidir; çünkü, mesela İngiltere'de örnek alınabilecek, yani emsal olarak kullanılacak 300.000 dolayında karar (*precedent*) vardır. İşte bu sistemde hukukun gerçek yaratıcısı bizzat hakimlerdir. Bu nedenle İngiliz hukuku bir "hakimler tarafından yaratılmış hukuk (*judge-made law*)"tur.

4. Kamu Hukuku-Özel Hukuk Ayrımı Yoktur.- Anglo-Sakson sisteminde kamu hukuku ve özel hukuk olarak ikiye ayrılmaz. Hukuk bütün dallarıyla aynı hukuktur ve buna “*common law* (ortak hukuk)” denir. Bu şu anlama gelir ki, özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklar hangi hukuka göre çözümleniyorsa, devlet ile özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklar da aynı hukuka göre çözümlenir.

5. Yargı Birliği İlkesi Geçerlidir.- Anglo-Sakson sisteminde yargı birliği hakimdir. Yani mahkemeler adli mahkemeler ve idare mahkemeleri şeklinde ikiye ayrılmamıştır. Tüm mahkemeler, değişik isimler taşısa da, aynı üst mahkemelere, nihayetinde tek ve en yüksek mahkemeye tabidir (Örneğin ABD’de Federal Yüksek Mahkeme). Bu şu anlama gelir, ister bir özel kişiye karşı dava açılsın, ister devlete karşı dava açılsın, davalı veya davacı kim olursa olun görevli mahkeme aynı mahkemedir. Kısacası bu *common law* sisteminde idare mahkemeleri ve bunların üst mahkemesi durumunda bir Danıştay yoktur.

C. TÜRK HUKUK SİSTEMİ

Ülkemizde *Osmanlı döneminde* büyük ölçüde “İslam hukuk sistemi uygulanıyordu. Bu hukuk sisteminde hukukun kaynakları, Kur’an, sünnet, icma ve içtihatdır. Bu hukuka “şer’î hukuk” da denir. Ancak Osmanlı İmparatorluğunda, şer’î hukukun yanında her zaman padişahın emirleri de geçerli hukuk kuralı olarak kabul edilmekteydi ve buna “örfî hukuk” denirdi.

Tanzimattan (1839) sonra Osmanlılar yavaş yavaş bazı alanlarda İslam hukukunu terketmeye ve Avrupa hukukunu almaya başladılar. Genellikle Fransız kanunları Türkçeye çevrilerken yeni kanunlar kabul edildi. Örneğin 1850 tarihli *Kanunname-i Ticaret*, Fransız Ticaret Kanunundan çeviridir². 1858 *Ceza Kanunname-i Hümayunu* da 1810 tarihli Fransız Ceza Kanu-

2. Coşkun Üçok ve Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara, AÜHF Fakültesi Yayınları, 1982, s.329.

nundan alınmadır³. Ancak Osmanlı döneminde medenî hukuk alanında yabancı kanunların alınması fikri kabul edilmedi. Onun yerine Ahmet Cevdet Paşa başkanlığında bir komisyon 1868-1876 yıllarında *Mecelle* isimli bir büyük bir Medenî Kanun hazırlamış ve bu kanun, Türkiye’de 1926 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Cumhuriyet döneminde hukuk reformu yapılarak bütün alanlarda Avrupa kanunları iktibas edilmiştir. (Yabancı bir kanunun Türkçeye çevrilerek alınmasına “iktibas” veya “resepasyon” denir). Şöyle:

- 1926 yılında, 1899 tarihli İtalyan Ceza Kanunu iktibas edilmiştir. (2004 yılında, 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu yürürlükten kaldırılarak yerine 26 Eylül 2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kabul edilmiştir).
- 1926 yılında Alman Ticaret Kanunu örnek alınarak yeni bir Ticaret kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun şimdi yürürlükte olan 1955 tarihli Ticaret Kanunu ile değiştirilmiştir. Yeni bir Türk Ticaret Kanunu hazırlık aşamasındadır.
- Mecelle 1926 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine İsviçre Medenî Kanunundan çevrilme 1926 tarihli Türk Medenî Kanunu kabul edilmiştir. 2001 yılında da 1926 tarihli Medenî Kanun yürürlükten kaldırılarak yerine 22 Kasım 2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu yürürlüğe konuldu.
- 1926 yılında yine İsviçre Borçlar Kanunundan çevrilme Türk Borçlar Kanunu kabul edilmiştir. Yeni bir Borçlar Kanunu hazırlık aşamasındadır (2008).
- 1927 kabul edilen Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 1877 tarihli Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundan iktibas edilmiştir. Bu Kanun 2004 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine 4 Aralık 2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu kabul edilmiştir.

3. Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı: Hukukun Temel Kavram ve Kurumları*, Ankara, Turhan Kitabevi, Dokuzuncu Baskı, 1994, s.91; Üçok ve Mumcu, *op. cit.*, s.321-322.

- 1927 yılında kabul edilen Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu ise, İsviçre'nin 1925 tarihli Neuchatel Usul Kanunundan iktibas edilmiştir. Yeni bir Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu hazırlık safhasındadır.
- 1932 tarihli İcra ve İflas Kanunu da 1889 tarihli İsviçre İcra ve İflas Kanunundan iktibas edilmiştir. Bu Kanunda pek sayısız değişiklik yapılmıştır.

Cumhuriyet döneminde yapılan bu büyük kanunlaştırmalarla Türk hukuku tamamıyla kara Avrupası hukuk sistemine dahil olmuştur. Modern Türk hukukunun İslam hukukuyla bir ilgisi yoktur. Hukukumuz kara Avrupası hukukudur. Bu hukuk da yukarıda açıklandığı gibi Roma hukuk kökenlidir. İşte bu nedenle Türk hukuk fakültelerinde de okutulan derslerden birisi de Roma hukuku dersidir.

Bugün Türk hukuku, yukarıda kara Avrupası hukuk sisteminin özellikleri olarak saydığımız bütün özellikleri taşımaktadır. Yani, hukukumuz tedvin edilmiş bir hukuktur; hukukumuz esas itibarıyla yazılıdır; içtihadî nitelikte değildir; hukukumuzda özel hukuk-kamu hukuku ayrımı vardır ve nihayet hukukumuzda yargı ayrılığı sistemi geçerlidir.

III. HUKUKUN DALLARI⁴

Kara Avrupası hukuk sisteminde ve keza Türkiye'de hukuk, "kamu hukuku" ve "özel hukuk" olmak üzere ikiye ayrılır.

1. Özel Hukuk.- Özel hukuk kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini, eşitlik ve irade serbestisi esasına göre düzenleyen hukuk kurallarının bütünü olarak tanımlanabilir. Özel hukuk ilişkisi iki taraflıdır. Yani bir özel hukuk ilişkisinin ortaya çıkabilmesi için, tarafların karşılıklı anlaşmaları gerekir. Üstelik kimse kendi iradesini zorla bir başkasına empoze edemez. Özel hukukta irade serbestisi ve tarafların eşitliği ilkesi geçerlidir. Özel

4. Gözler, *Hukuka Giriş, op. cit.*, s.73-195'ten özetlenmiştir. Daha geniş bilgi için oraya bakınız.

hukukta tarafların yaptığı işlemlerin hukuka uygun olduğu yolunda bir karine yoktur. Özel hukukta herkes kendi iddiasını ispatlamak zorundadır. Keza özel hukukta kimse re'sen icra yetkisine sahip değildir. Haklı olan kişiler dahi hakkını almak için mahkemeye başvurmak zorundadır. Özel hukukta tarafların eşit olmasının sebebi her iki tarafın da kendi özel çıkarını korumak amacıyla hareket ediyor olmalarıdır. Taraflardan her ikisinin de kendi çıkarını gerektiği gibi koruyacağı varsayılır. *Örneğin* kira ilişkisi bir özel hukuk ilişkisidir. Kira sözleşmesi ev sahibi ile kiracı arasında karşılıklı anlaşmayla kurulur. Kimse bir kişinin evini zorla kiralayamaz. Ev sahibi istemediği kişiye evini kiralamaz. Keza kira miktarı da ancak tarafların karşılıklı iradeleleriyle tespit edilir. Kiracı kirasını ödemezse, ev sahibi kira alacağını zorla kiracıdan kendisi alamaz. Bunun için mahkemeye, icra dairesine başvurması gerekir.

2. Kamu Hukuku.- Kamu hukuku, bir devletin teşkilatını, bir devlet ile bir başka devlet ve bir devlet ile bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının bütünüdür. Kamu hukuku ilişkisinde taraflardan birisi olan devlet *üstün* konumdadır. Kamu hukuku ilişkisi *tek taraflıdır*. Devlet iradesini açıklamakla hukukî ilişki ortaya çıkar. Bunun özel kişi tarafından kabul edilmesine gerek yoktur. Üstelik kamu hukuku ilişkisinde devletin yaptığı işlemlerin hukuka uygun olduğu konusunda karine (=varsayım) vardır. Dahası devlet aldığı kararları kendisi tek taraflı olarak re'sen icra edebilir. Kamu hukuku ilişkisinde devlete tanınan bu üstün yetkiler, devletin işlemlerinde kamu yararı amacını güdüyor olmasındandır.

Örneğin kamulaştırma işlemi bir kamu hukuku işlemidir. Mesela Karayolları Genel Müdürlüğü, Bursa Karacabey yolunu yapmaktadır. Bu yolun dosdoğru olmasında kamu yararı vardır. Bu yolun hizasına gelen tarlaların özel mülkiyetten çıkıp Karayolları Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetine geçmesi gerekir. Bu amaçla Karayolları Genel Müdürlüğü, söz konusu tarlayı özel hukuk hükümleri çerçevesinde satın almak için tarla sahibine

başvurabilir. Ancak kaç lira teklif ederse etsin, tarla sahibi tarlasını satmak istemiyorsa, Karayolları Genel Müdürlüğünün bu tarlayı özel hukuk hükümleri çerçevesinde kalarak zorla satın alması mümkün değildir. Oysa bu yolun yapılmasında ve üstelik dosdoğru bir şekilde yapılmasında kamu yararı vardır. İşte bu amaçla kamu hukukunda devlete (burada Karayolları Genel Müdürlüğüne) kamulaştırma yetkisi tanınmıştır. Karayolları Genel Müdürlüğü tek yanlı olarak açıklayacağı bir irade beyanı ile bu tarlayı kamulaştırır. Böylece tarla özel mülkiyetten kamu mülkiyetine geçer. Kamulaştırma işleminin oluşabilmesi için bunun tarla sahibi özel kişi tarafından kabul edilmesine gerek yoktur. Kamulaştırma işleminden sonra Karayolları Genel Müdürlüğü söz konusu tarlanın üzerinde yol geçirir; böylece kamu yararı gerçekleşmiş olur (Uyarı: Kamulaştırma sürecinde tarla sahibinin kamulaştırma işleminin iptali için idare mahkemesinde iptal davası açması mümkündür. Keza kamulaştırma bedeli de idare tarafından tek yanlı olarak değil, asliye hukuk mahkemesi tarafından belirlenir).

Kamu hukuku ve özel hukuk arasındaki bu farklılıkları gördükten sonra şimdi bu iki hukuk dalının alt dallarını görelim. Ama önce bu dalları bir şema hâlinde gösterelim:

A. KAMU HUKUKUNUN DALLARI

Kamu hukukunun başlıca dalları şunlardır:

1. Uluslararası Hukuk (Devletler Hukuku)⁵

Uluslararası hukuk bir devletin diğer bir devlet veya devletlerle veyahut bir devletin uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini düzenleyen kamu hukuku dalıdır. Uluslararası hukukun başlıca inceleme konuları şunlardır: Uluslararası andlaşma nedir? Nasıl yapılır? Sonuçları nelerdir? Uluslararası örf ve adet nedir? Devlet nedir? Hangi unsurlardan oluşur? Devletlerin doğuşu ve sona ermesi nasıl olur? Uluslararası kuruluşlar nelerdir? Nasıl çalışırlar? Devletin ülkesi nedir? Sınırlar nasıl çizilir? Devletlerarası ilişkiler nasıl yürütülür? Diplomasi temsilcileri kimlerdir? Hangi statüye tabidirler? Uluslararası uyuşmazlıklar nasıl çözümlenir?

2. Anayasa Hukuku⁶

Anayasa hukuku, devletin temel organlarının (yani yasama, yürütme ve yargı organlarının) kuruluşunu ve işleyişini ve keza vatandaşların devlet karşısındaki temel hak ve hürriyetlerini düzenleyen kamu hukuku dalıdır. Şu an Türkiye’de devletin temel kuruluşu, 7 Kasım 1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile belirlenmiştir (Bu Anayasaya kısaca “1982 Anayasası” denir). Anayasamız önce 1 ilâ 11’inci maddelerinde devletin tâbi olduğu temel ilkeleri veya diğer bir ifadeyle “genel esasları” düzenlemiştir. Buna göre, Türkiye devleti bir Cumhu-

-
5. Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk* Ankara, Turhan, 5. Baskı, 2007; Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, Beta, 2005; Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, İstanbul, Beta, 1996; Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2000; Enver Bozkurt, M. Akif Küçükçü ve Yasin Poyraz, *Devletler Hukuku*, Ankara, Asil Yayın, 2004
 6. Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 8.B. 2005; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin Kitabevi, 5.B., 2008; Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin Kitabevi, 11.B., 2008; Yavuz Sabuncu, *Anayasaya Giriş*, Ankara, İmaj Yayınları, 2006; Mustafa Erdoğan, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ankara, Orion Yay., 3. Baskı, 2005; Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, 7. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, 2005.

yüksek mahkemede temyiz edilen mahkemelerin oluşturduğu düzendir. Yargı ayrılığı sisteminin uygulandığı ülkelerde “adlî yargı” ve “idarî yargı” olmak üzere en az iki ayrı yargı kolu vardır. Adlî yargı bireyler ile bireyler arasında çıkan uyuşmazlıklara; idarî yargı ise bireyler ile devlet arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklara bakar. Adlî yargı kolu içinde bulunan mahkemelerin kararları bir yüksek mahkemede (=Yargıtayda); idarî yargı içinde bulunan mahkemelerin kararları da bir başka yüksek mahkemede (=Danıştayda) temyiz edilir.

Türkiye’de yargı ayrılığı sistemi uygulanmaktadır; yani yargı organı kollara ayrılmaktadır. Üstelik Türk yargı sisteminde, iki ayrı yargı kolu değil, aşağıda göreceğimiz gibi altı ayrı yargı kolu vardır.

II. TÜRKİYE’DE YARGI KOLLARI (KURULUŞLARI)²

Türkiye’de Anayasa yargısı, adlî yargı, idarî yargı, askerî yargı, askerî idarî yargı ve uyuşmazlık yargısı olmak üzere altı çeşit yargı kolu vardır. Şimdi bunları sırasıyla görelim.

TABLO 2-1: Türkiye’de Yargı Kolları

YARGI KOLU	ANA-YASA YARGISI	ADLÎ YARGI	İDARÎ YARGI	ASKERÎ CEZA YARGI	ASKERÎ İDARÎ YARGI	UYUŞMAZLIK YARGISI
Üst Derece Mahkemesi	Anayasa Mahkemesi	Yargıtay	Danıştay Bölge İd.M	Askerî Yargıtay	Askerî Yüksek İdare Mah.	Uyuşmazlık Mahkemesi
İlk Derece Mahk.leri		Hukuk Ml. Ceza Ml.	İdare Mah. Vergi Mah.	Disiplin Mah. Askerî Mah.		

A. ANAYASA YARGISI

Yukarıda birinci bölümde gördüğümüz gibi, anayasa ile kanunlar arasında bir hiyerarşi, yani bir altlık-üstlük ilişkisi vardır. Anayasa kanunlardan üstündür. O hâlde kanunlar anayasa aykırı olmamalıdır. Nitekim Anayasamızın 11’inci

2. Bu başlık Gözler, *Hukuka Giriş, op. cit.*, s.110-135 ve Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş, op. cit.*, s.333-344’ten özetlenmiştir.

maddesinin ikinci fıkrası “kanunlar Anayasaya aykırı olamaz” diyerek bu hususu hüküm altına almıştır. Dolayısıyla kanun koyucu, yani Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasaya aykırı kanun yapmamalıdır. Peki ama Türkiye Büyük Millet Meclisi bir ihtimal Anayasaya aykırı bir kanun yaparsa ne olacak? Bu kanun Anayasaya aykırı olmasına rağmen kişilere uygulanacak, hüküm ve sonuç doğuracak mıdır? İşte bu nedenle, kanunların Anayasaya uygun olup olmadıklarını inceleyecek, Anayasaya aykırı olmaları hâlinde kanunları iptal edecek, yani onları geçersiz kılacak bir organa ihtiyaç vardır. İşte bu organ, “*Anayasa Mahkemesi*”dir. Bu mahkemenin yaptığı işe de “*anayasa yargısı*” denir. Yani anayasa yargısı, kanunların Anayasaya uygunluklarının denetlenmesi işidir.

Kuruluşu.- Anayasamız kanunların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi görevini Anayasa Mahkemesine vermiştir. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev ve yetkileri Anayasamızın 146 ilâ 153’üncü maddelerinde düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu 1982 Anayasasının 146’ncı maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, “Anayasa mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur”. Sekiz asil üye ve üç yedek üye, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay tarafından önerilen üçer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir (m.146). Üç asil ve bir yedek üye ise Cumhurbaşkanı tarafından yüksek kademe yöneticileri ve avukatlar arasından doğrudan doğruya seçilir. Seçilen üyeler 65 yaşını dolduruncaya kadar görevde kalırlar.

Anayasa Mahkemesi Binası (anayasa.gov.tr)

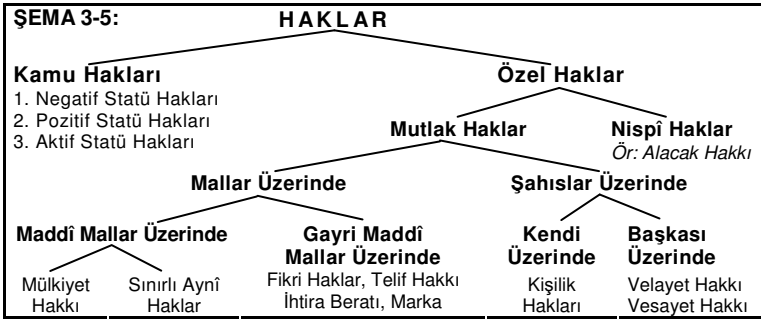
Kuruluşu.- Anayasamız kanunların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi görevini Anayasa Mahkemesine vermiştir.

VI. HAK KAVRAMI⁸

“Hak”, hukukun temel kavramlarından birisidir. Öylesine temeldir ki, “hukuk” kelimesi, “hak” kelimesinden türemiştir. “Hukuk” kelimesi “hak” kelimesinin çoğuludur. Yani “haklar” demektir.

Tanım.- Hak, kişilere irade kudreti tanınmak suretiyle hukuk düzeni tarafından korunan menfaattir.

Hakların Çeşitleri.- Haklar çeşitli ayrımlara tâbi tutulurlar. Bu ayrımlardan ilki düzenledikleri hukuk alanından hareketle yapılmıştır. Düzenledikleri hukuk alanından hareketle haklar, “kamu hakları” ve “özel haklar” olarak ikiye ayrılmıştır. Bunların da kendi içinde alt ayrımları vardır:

A. KAMU HAKLARI⁹

Kamu hakları, en kısa tanımıyla kamu hukukundan doğan haklardır. Kamu hakları Jellinek'in¹⁰ klasikleşen ayrımına göre üç gruba ayrılır: Negatif statü hakları, pozitif statü hakları, aktif statü hakları.

8. Bu başlık altındaki açıklamalar, Gözler, *Hukuka Giriş, op. cit.*, s.317-329'dan özetlenmiştir. Bu konudaki kaynaklar ve daha fazla bilgi için oraya bakınız.

9. Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş, op. cit.*, s.149-151'den özetlenmiştir.

10. G. Jellinek, *L'Etat modern et son droit*, Trad. Par G.Fardis, Paris, 1912, c.II, s.51 vd.

I. HUKUKÎ OLAYLAR

Genel anlamda olay, doğadaki tüm değişikliklerdir. Güneşin doğup batması, ağaçların çiçek açması, yağmurun yağması, kuşların uçuşması, insanların doğmaları, ölmeleri, konuşmaları, kavga etmeleri hep birer olaydır. Ancak bu doğa olaylarından çoğunluğu hukukî ilgilendirmez. Ama bir kısmı hukuku da ilgilendirir. Bazı olaylar olduğunda, hukuk alanında bir etki yaparlar; bir hukukî sonuç doğururlar. Bu sebeple de *hukukî olay* niteliğini kazanırlar. İşte biz, *hukuk düzeninin kendisine hukukî sonuç bağladığı olaylara hukukî olay diyoruz.*

Örneğin kuşların ötmesi, bulutların yer değiştirmesi, insanların ağlaması, gülmesi şarkı söylemesi bir hukukî olay değildir. Çünkü bunlara hukukî bir sonuç bağlayan bir hukuk kuralı yoktur. Buna karşılık, örneğin insanın doğumu hukukî bir olaydır. Zira Medenî Kanununun 28'inci maddesi, “kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu andan başlar” diyerek doğuma bir hukukî sonuç (kişilik) bağlamıştır. Hukuken “kişi” olmak ise hak sahibi olmak ve borç altına girebilmek demektir. O halde doğum bir hukukî olaydır. Keza delirmek de bir hukukî olaydır. Zira, temyiz kudretini yitiren kişi, fiil ehliyetini yitirir ve onun hakkında Medenî Kanununun vesayet ile ilgili hükümleri uygulanır. Ölüm de hukukî bir olaydır çünkü, ölen kimse “kişi” olmaktan çıkar. Bir kimseyi öldürmek, yaralamak, malını çalmak da hukukî olaylardır, çünkü bu durumda bunları yapan kişi hakkında Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.

Hukukî olaylar “doğa olaylarından kaynaklanan hukukî olaylar” ve “insan davranışlarından kaynaklanan hukukî olaylar” olmak üzere ikiye ayrılır:

1. Doğa olaylarından kaynaklanan hukukî olaylar, insan iradesi dışındaki sebeplerden meydana gelen doğa ile ilgili olaylardır. Hastalık nedeniyle ölüm, hukukun kendisine sonuç bağladığı bir doğa olayıdır. Keza deprem, sel gibi doğa olaylarına

da hukuk sonuç bağlar. Örneğin bu olaylar nedeniyle bir şey üzerinde bulunan mülkiyet hakkı o şeyin tahrip olmasıyla sona erer.

2. İnsan davranışlarından kaynaklanan hukukî olaylar, insan iradesi ile meydana getirilen ve hukukun kendisine sonuç tanıdığı olaylardır. Örneğin bir kimseyi öldürmek, yaralamak, onun malını çalmak veya kiralamak böyle, insan davranışıyla meydana gelen hukukî olaylara örnektir.

İnsan davranışlarıyla meydana gelen hukukî olaylar da kendi içinde “hukukî fiiller” ve “hukukî işlemler” şeklinde ikiye ayrılır:

II. HUKUKÎ FİİLLER¹

Hukukî fiiller, insan iradesinden veya hareketinden meydana gelen hukukî olaylardır. Burada insan iradesine bağlanan bir hukukî sonuç vardır. Hukukî fiillerde, fiil iradidir. Ama sonuç istenen bir sonuç olmayabilir. Hukukî fiiller kendi içinde “hukuka aykırı fiiller” ve “hukuka uygun fiiller” olmak üzere ikiye ayrılır.

A. HUKUKA AYKIRI FİİLLER

Hukuka aykırı fiiller, kişilerin hukuk düzenine aykırı olan fiilleridir. Bunlardan bir kısmı, kusurlu bir davranış ile başkasına zarar veren fiillerdir. Ceza hukukunda bu tür fiilleri “suç (cürüm veya kabahat)” denir. Örneğin bir kişinin diğer kişiyi öldürmesi suçtur. Özel hukukta ise bu tür fiillere “haksız fiiller” denir. Örneğin bir kişinin, diğer kişinin malına kasten veya tedbirsizlik sonucu zarar vermesi bir haksız fiildir.

B. HUKUKA UYGUN FİİLLER

Hukuka uygun fiiller, kişilerin kendisine hukukî sonuçlar bağlanan hukuk düzeninin istediği şekildeki hareketleridir. Bu durumda kişiler hukukun emrettiğini yaparlar veya yasakladıkları

1. Bu başlık altındaki açıklamalar Gözler, *Hukuka Giriş, op. cit.*, s.332-333'den alınmıştır. Dipnotlar ve kaynaklar için oraya bakınız.

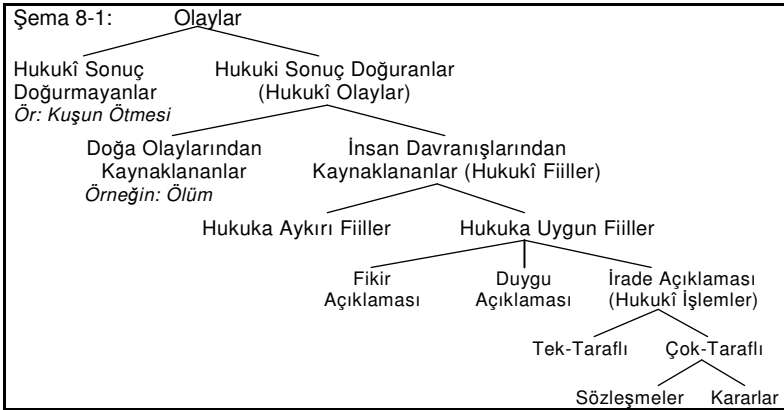
ğından kaçınırlar. Bunlar kendi içinde üçe ayrılırlar: Fikir açıklamaları, his açıklamaları ve irade açıklamaları.

a) Hukuk düzeni bazı *fikir açıklamalarına* hukukî sonuç bağlar. Örneğin, bir kişinin diğerinden belli bir miktar parayı borç olarak aldığı söylemesi kendisine hukukî sonuç bağlanan bir fikir açıklaması niteliğindedir ki buna hukukta “ikrar” denir.

b) Günlük hayatlarında kişiler sevgi, nefret, saygı, kızgınlık, affetme gibi duygularını açıklarlar. Hukuk düzeni bazen böyle *duygu açıklamalarına* hukukî sonuç bağlar. Örneğin zina, cana kast, pek fena muamele nedeniyle açılacak veya açılmış boşanma davalarının af ile düşeceği hükme bağlanmıştır (MK, m.161).

c) Kişiler toplumsal hayatta belli konularda iradelerini açıklarlar. Bazen hukuk düzeni bu *irade açıklamalarına* da hukukî sonuçlar bağlar. İşte hukuk düzeninin kendisine hukukî sonuçlar bağladığı irade açıklamalarına *hukukî işlem* denir. Hukukî işlemler de kendi içinde tek taraflı ve çok taraflı olarak ikiye ayrılır. Hukukî işlemler önemli olduğundan bunları biraz daha yakından göreceğiz. Hukukî işlemleri özel hukuk ve kamu hukukundaki hukukî işlemler olarak ayrı ayrı görmek uygun olacaktır.

Şimdi buraya kadar olan açıklamalarımızı şema hâlinde özetleyelim:

III. ÖZEL HUKUKTA HUKUKİ İŞLEMLER²

Öncelikle belirtelim ki, özel hukukta hukukî işlemlerden bahsederken her zaman “özel hukuk hukukî işlemi” demeyeceğiz; doğrudan doğruya “hukukî işlem” diyeceğiz.

Hukukî işlem, hukukî sonuç doğurmaya yönelmiş irade açıklaması veya açıklamalarıdır. İrade açıklamasının yönelmiş olduğu hukukî sonuç, bir hakkın veya hukukî ilişkinin kurulması, değiştirilmesi, devredilmesi veya ortadan kaldırılması şeklinde ortaya çıkar. Örneğin muris (miras bırakacak olan kişi), ölmeden önce sahip olduğu bir malın birisine verilmesi yolunda iradesini açıklamasına hukuk düzeni bir sonuç bağlar. Murisin yaptığı bu irade açıklaması bir “vasiyet” oluşturur. Vasiyet gibi hukukî işlemler tek taraflıdır. Sözleşmelerde ise karşılıklı ve birbirine uygun *iki irade açıklaması* söz konusudur. Örneğin, satım sözleşmesinde, satıcı belli bir bedel karşılığında malını satmayı kabul eder; alıcı da malı alması karşılığında bu bedeli ödemeyi kabul eder. Bu şekilde iki iradenin açıklanmasıyla satış sözleşmesi ortaya çıkmış olur.

A. HUKUKİ İŞLEMİN UNSURLARI

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere, hukukî işlemin, biri “irade açıklaması”, diğeri “hukukî sonuç” olmak üzere iki unsuru vardır. İşte bu iki unsurun bir araya gelmesiyle hukukî işlem meydana gelir.

1. İrade Açıklaması

Hukukî işlem ancak iradenin açığa vurulmasıyla ortaya çıkar. Açıklanmamış bir irade hukukî sonuç doğuramaz. Örneğin bir kimse, diğesine bir şey satmayı, diğeri de satın almayı düşünebilir. Bu iş düşünce safhasında kaldığı sürece hukukî bir işlemden söz edilemez.

2. Bu başlık altındaki açıklamalar Gözler,*Hukuka Giriş, op. cit.*, s.333-338'den alınmıştır.

İrade açıklaması biri “açık” diğeri “üstü kapalı” olmak üzere iki şekilde olur. İradenin hedeflediği hukukî sonuç net bir şekilde ortada ise *açık (sarih) irade beyanı* vardır. Bu irade açıklaması yazılı, sözlü veya işaretle olabilir. Yeterince açık olmayan, yapıldığı anda mevcut bütün şartlarla birlikte düşünüldüğünde anlam ifade eden irade beyanlarına *üstü örtülü (zımnî) irade beyanı* denir. Örneğin kira süresi bittiği halde, kiracının evde oturmaya devam etmesi, ev sahibinin de buna ses çıkarmaması kira sözleşmesinin *zımnî*, yani üstü örtülü olarak uzatıldığını gösterir.

Kural olarak irade açıklamaları şekle bağlı değildir. Ancak kanun bazı işlemler için şekil şartı öngörmüşse ona uymak gerekir. Örneğin taşınmaz mal alım satımı için resmi şekil öngörülmüştür. Tarafların iradeleri tapu siciline tescil edilmelidir. Bu şarta uyulmazsa, yapılan hukukî işlem sakattır.

2. Hukukî Sonuç

Hukukî işlemin ikinci kurucu unsuru hukukî sonuçtur. İradenin tek başına açıklanmış olması, yeterli değildir. Açıklanan irade belli bir hukukî sonuca yönelmiş olmalıdır. Mesela satım sözleşmesinde, hukukî sonuç, satıcı yönünden mülkiyetin alıcıya geçmesi ve bedelin alınması, alıcı yönünden ise mülkiyetin kazanılması ve bedelin satıcıya ödenmesidir. Alıcı ve satıcı iradeleri karşılıklı ve birbirine uygun şekilde bu sonuca yönelmelidir. Aksi takdirde mesela biri kiralamak isterken öbürü satın almayı hedef alıyorsa satım sözleşmesi kurulmuş olmaz.

B. HUKUKÎ İŞLEMLERİN ÇEŞİTLERİ

Hukukî işlemler, oluşumları için gerekli irade açıklamasının sayısına, hüküm ifade edecekleri zamana, sebebe bağlı olup olmamalarına, iki tarafı da borç altına sokup sokmamalarına, şekle ve şarta bağlı olup olmamalarına göre değişik açılardan ayrıma tâbi tutulmaktadır.

1. Tek Taraflı Hukukî İşlemler – Çok Taraflı Hukukî İşlemler

Hukukî işlemler, meydana gelmeleri için gerekli irade açıklamalarının sayısına göre “tek taraflı hukukî işlemler” ve “çok taraflı hukukî işlemler” olmak üzere ikiye ayrılır.

a) Tek taraflı hukukî işlemler, sadece bir kişinin irade açıklamasıyla doğabilen işlemlerdir. Örneğin vasiyet tek taraflı bir hukukî işlemdir. Zira, oluşabilmesi için bir kişinin iradesini açıklaması yeterlidir. Vasiyetin oluşabilmesi için lehine vasiyet yapanın irade beyanına ihtiyaç yoktur. Vakıf kurma, tanıma, sözleşmeyi iptal etme, şufa hakkını kullanma hep tek taraflı hukukî işlemlerdir.

b) Çok taraflı hukukî işlemler, geçerli şekilde meydana gelebilmeleri için birden fazla kişinin irade açıklamasında bulunması gereken işlemlerdir. Çok taraflı hukukî işlemler sözleşmeler ve kararlar olmak üzere ikiye ayrılır.

aa) Sözleşmeler, en az iki kişinin aynı hukukî sonucu doğurmaya yönelik olarak karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarıdır. Örneğin satım sözleşmesi, kira sözleşmesi gibi.

bb) Kararlar ise birden fazla kişinin iradelerinin karşılıklı değil, aynı yönde açıkladıkları çok taraflı işlemlerdir. Örneğin bir dernek, şirket veya kat malikleri genel kurulunda, bir teklif hakkında kurul üyelerinin kabul, red veya çekimser şeklindeki irade beyanlarında durum böyledir. Üyeler birbirine karşılıklı bir beyanda bulunmazlar. Üyelerin beyanları aynı yöne (başkana, genel kurul divan başkanlığına) doğru yöneltilmiştir.

Şema 3-2: Tek Yanlı Hukukî İşlem, Sözleşme ve Karar

Tek Yanlı Hukukî İşlem	Sözleşme	Karar
A → B	A ↔ B	A → B → X C → D →
Örnek: Vasiyet	Örnek: Satım Sözleşmesi, Kira Sözleşmesi	Örnek: Dernek Genel Kurulu, Kat Malikleri Kurulu Kararı

TABLO 4-1: Fiil Ehliyeti Bakımından Kişi Türleri

	TAM EHLİYETLİLER	SINIRLI EHLİYETLİLER	SINIRLI EHLİYETSİZLER	TAM EHLİYETSİZLER
Ergin Olma Şartı	Var	Var	Yok / Var	Var veya Yok
Ayırt Etme Gücü Ş.	Var	Var	Var / Var	Yok
Kısıtlı Olmama Şartı	Var	Var	Var / Yok	Var veya Yok
Örnek	30 yaşında aklı başında biri	30 yaşında aklı başında ama korunmaya muhtaç biri	17 yaşında aklı başında bir çocuk. 30 yaşında aklı başında kısıtlı bir kişi	Akıl hastaları ve çok küçük çocuklar
Hukuki İşlem Yapma Ehliyeti	Var	Bazı işlemler için yasal danışmanın onayı şart.	Yasal temsilcinin rızasıyla geçerlidirler.	Yok. İşlemleri geçersizdir.
Haksız Fiil Sorumluluğu	Var	Var	Var	Yok

II. TÜZEL KİŞİLER

Kavram.- Tüzel kişiler, belli bir amacı gerçekleştirmek üzere bağımsız bir varlık şeklinde örgütlenmiş, haklara ve borçlara sahip olabilen kişi ve mal topluluklarıdır³. Kişi topluluğu şeklinde olan tüzel kişiler, aslında birden fazla kişinin bir araya gelmesinden başka bir şey değildir. Ancak hukuk düzeni, bu insan topluluğuna onu meydana getiren insanlardan (gerçek kişilerden) ayrı bir kişilik tanımaktadır. Keza, hukuk, tüzel kişiye, kendini oluşturan gerçek kişilerin iradesi dışında ayrı bir irade gücü vermektedir. Yani, tüzel kişinin kendisini oluşturan gerçek kişilerin iradelerinin dışında ayrı bir iradesi vardır. Dolayısıyla tüzel kişi, yetkili karar organları aracılığıyla iradesini açıklayarak hak ve borç altına girebilir. Bu şekilde ortaya çıkan hak ve borçlar, tüzel kişiyi oluşturan gerçek kişilerin üzerinde değil, tüzel kişinin üzerinde doğmuş olur.

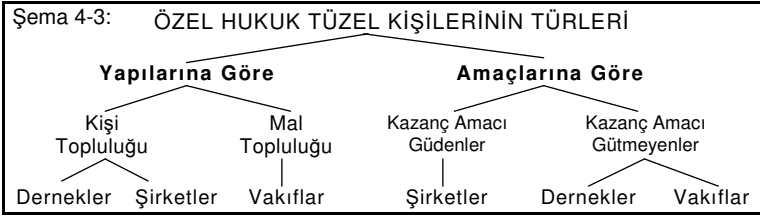
Türleri.- Tüzel kişiler, “özel hukuk tüzel kişileri” ve “kamu hukuku tüzel kişileri” olmak üzere ikiye ayrılır.

3. Akıntürk, *Medenî Hukuk*, op. cit., s.142.

A. ÖZEL HUKUK TÜZEL KİŞİLERİ

Özel hukuk tüzel kişileri, özel hukuka tâbi olan tüzel kişilerdir. Özel hukuk tüzel kişilerinin başlıca *özellikleri* şunlardır: (1) Özel hukuk tüzel kişileri, gerçek kişilerin *serbest iradeleri* ile kururlar ve yine bu şekilde sona erdirilirler. (2) Özel hukuk tüzel kişileri, diğer gerçek kişiler ve tüzel kişiler ile *eşit* durumdadırlar. Kamu gücüne sahip değildirler; iradelerini başka kişilere empoze edemezler. (3) Özel hukuk tüzel kişileri, kâr elde etmek, hayır yapmak gibi birtakım *özel yararları* gerçekleştirmek amacıyla faaliyette bulunurlar.

Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Türleri.- Özel hukuk tüzel kişileri çeşitli bakımlardan sınıflandırılmaktadır. Özel hukuk tüzel kişileri *yapıları bakımından* “insan toplulukları” ve “mal toplulukları” şeklinde ikiye ayrılır. İnsan toplulukları dernekler ve şirketlerdir. Mal toplulukları ise vakıflardır. Özel hukuk tüzel kişileri *amaçları* bakımından da “kazanç paylaşmak amacı güden tüzel kişiler” ve “kazanç amacı gütmeyen tüzel kişiler” olarak ikiye ayrılmaktadır. Kazanç amacı güden özel hukuk tüzel kişileri şirketlerdir. Kazanç amacı gütmeyen özel hukuk tüzel kişileri ise dernekler ve vakıflardır. Özel hukuk tüzel kişilerinin türlerini şu şekilde bir şema hâlinde gösterebiliriz.

Biz burada yapılarına göre özel hukuk tüzel kişilerini inceleyeceğiz.

1. Kişi Toplulukları

Kişi toplulukları, kişilerin belli bir amaç doğrultusunda bir araya gelmesiyle oluşan tüzel kişilerdir. Bu tür tüzel kişilerin